

Posudek disertační práce Lenky Ledvinkové „Syntaktické postavení adjektiva a jeho lexikografické zpracování“

Disertační práce Lenky Ledvinkové se věnuje velmi zajímavé a užitečné problematice, a to

a) analýze zpracování adjektiv jako slovního druhu ve vybraných německých gramatikách, dále poukázání na shody a rozdíly nejen v gramatikách německých, ale i ve vztahu ke gramatikám českým;

b) posouzení kvality informací podávaných ve slovníkových heslech z hlediska jejich jednotnosti a validity;

c) ověření daných údajů se zřetelem k příkladům zachyceným v německých korpusech (Digitales Woerterbuch der deutschen Sprache des 20. Jh., Korpora der geschriebenen Sprache), popř. excerpovaných pomocí vyhledavače Google a zároveň – což považuji za velmi důležité - zaujetí kritického stanoviska k těmto pramenům;

d) průběžnému formulování vlastních stanovisek a podání konkrétních návrhů podoby slovníkových hesel, které by bylo možno uplatnit při zpracování česko-německého překladového slovníku.

Autorka si úvodem stanovuje několik hypotéz, které v průběhu práce ověřuje.

Počáteční kapitoly popisují německé korpusy a stručně i Český národní korpus, další se věnují popisu adjektiv v souvislosti a ostatními slovními druhy. Přesvědčivě se ukazuje, že rozdílný pohled na hierarchii základních kritérií (sémantického, tvaroslovného a syntaktického) v šesti současných základních německých gramatikách může vést k částečně rozdílným závěrům; nejbližší českému pojetí zdůrazňujícímu syntaktické funkce se mi jeví gramatika Helbig – Buscha (pojem *Adjektivadverb*). Proto bych prosila o zdůvodnění, proč se východiskem pro popis syntaktického postavení adjektiva stává pro doktorandku právě Duden-Grammatik.

Pojetí Duden-Grammatik je pro českého uživatele překvapivé a podle mého názoru může být místy problematické i pro německého uživatele. Mám na mysli např. otázky spojené s českými konstrukcemi, které se v českých školských gramatikách tradičně považují za doplňky. (Pro německého uživatele zde vyvstávají otázky typu: Kdy užít tvaru přídavného jména a kdy tvaru příslovce? Kdy je možné užít obou tvarů? Apod. - Viz příklady uvedené na str. 28 a jejich český překlad: *Paula schreit laut. Pavla **hlasitě** křičí. – Krank liegt Karl im Bett – Karel leží v posteli **nemocný**. Ale jinak např. **Zoufalý** / **zoufale** přecházel po místnosti.*)

Další oblast problémů je pro německého uživatele spjata s existencí a užitím tzv. predikativ - *venku je chladno, deštivo, horko* apod. (O predikativech se v práci vůbec neuvažuje; myslím, že jejich rozpracování by bylo důležité zejména ve vztahu ke kapitole 7.3., která se zabývá adjektivy charakterizujícími povětrnostní podmínky.)

Ke kapitole zabývající se rozdíly z morfologického hlediska mám jen jednu drobnou a okrajovou poznámku - přičestí minulé činné (s. 42) se v češtině nevyskytuje samostatně, vždy je součástí složeného slovesného tvaru (ve 3. osobě se hovoří o tzv. nulovém morfému).

Podstatnou část práce tvoří dále podrobná a velmi pečlivě zpracovaná analýza různých typů adjektiv. Autorka důsledně a s obdivuhodnou pílí koncipuje řadu přehledných a pečlivě propracovaných tabulek, které jsou pro čtenáře velmi informativní. Závěrem pak vždy připojuje podrobná shrnutí. Tuto část práce považuji za velmi zdařilou a připojila bych k ní opět jen několik drobných poznámek a námětů.

Pokud jde o atributivní užití participií a jim odpovídající české formy adjektiv verbálních motivovaných tvarem přechodníku přítomného (s. 62), nejsem si zcela jista, zda v češtině je skutečně jejich postavení v predikátu – jak tvrdí některé gramatiky - zcela vyloučeno. (Srov. např. *Nebud' tak nepřející. Toto tvrzení je zavádějící. Bylo to vzrušující. To určitě není žádoucí* apod.) V této souvislosti by bylo podle mého názoru zapotřebí opřít se též o doklady z ČNK a pokusit se sumarizovat, která adjektiva se v predikátovém postavení mohou vyskytovat.. Dále je nutno uvážit, zda tyto výrazy nenabývají již charakteru vlastních adjektiv a neztrácejí slovnědruhovou souvislost s kategorií sloves. (V češtině nejde v tomto případě o novou tendenci; obdobné konstrukce jsem zaznamenala již v textech z druhé poloviny 19. století.)

8. a 9.kapitola se převážně věnuje analýze tří německých slovníků (Deutsches Universalwoerterbuch, Woerterbuch Deutsch als Fremdsprache a Langenscheids Gro3woerterbuch Deutsch als Fremdsprache) z hlediska toho, jak zprostředkovávají čtenáři syntaktické restriktce. Vzhledem k nejvíce explicitním údajům volí autorka jako východisko pro svou další práci poslední jmenovaný slovník. Excerpuje z něj všechny výrazy označené jako adjektiva i s jejich syntaktickými restrikcemi a správnost restrikcí ověřuje ve vybraných skupinách srovnáním s výskyty uvedenými v obou výše zmíněných korpusech.

V následujících obsáhlých kapitolách se kritické analýze podrobují tři výrazné skupiny adjektiv.

První z nich jsou tzv. Stoffadjektive (adjektiva vyjadřující původ, látku). Autorka ověřuje, zda slovníky podávají stejnou strukturu významů a zda je možno uvedené výrazy užít výhradně v postavení přívlastku, nebo i v pozici jiné; k tomu jí slouží jak příklady získané z korpusů, tak příklady získané pomocí vyhledávače Google.

Podobných metod se pak užívá i při analýze adjektiv s časovým významem a vybraných adjektiv utvořených k zeměpisným jménům, což autorce umožňuje postihnout významové rozdíly a zároveň i navrhnout jednotné zpracování slovníkových hesel.

Je sympatické, že L. Ledvinková přistupuje k získanému materiálu vždy kriticky; upozorňuje např. na to, že i výsledky získané z různých korpusů nejsou stejné, zamýšlí se nad nimi z hlediska správnosti/nesprávnosti, z hlediska frekvenčního a statistického i z hlediska regionálního (z které německy mluvící země získané doklady pocházejí).

Zpracování je velmi podrobné, doloženo řadou příkladů. Domnívám se však, že místy by bylo možné vynechat některé informace, které nesouvisejí přímo s výkladem (viz např. přehledy o tvoření adjektiv zpracované pouze na základě popisu v jedné gramatice). Také uvádění dokladů získaných z korpusů je místy příliš široké (rozsáhlý kontext, z něhož není zapotřebí informace vyvozovat).

Pokud jde o zjišťování kolokací, poněkud vybočuje z jednotného zpracování zjištění podané o slově *chinesisch* (s. 173), kde není uvedena přibližná hodnota výskytů. Při zpracování přehledů (např. s. 184, 197 aj.) bych doporučovala rozlišit kolokace stále (*Deutsche Bank, Deutsche Bahn, Tschechische Republik, Europaeische Union* apod.) a kolokace aktualizované.

V překladech německých příkladů do češtiny (např. str. 233 aj.) se podle mého názoru setkáváme ještě s obtížemi vyplývajících z neexistence slovesných ekvivalentů v obou jazycích (např. str. 233 – *untertiteln*, popř. *vorliegen* – čeština volí opis) a dále s rozdíly uplatňujícími se v obou jazycích při sekundární diatezi (*tschechisch / deutsch besiedelt / besetzt sein*).

Závěrem bych ještě jednou zdůraznila, že předloženou disertační práci považuji za poctivě a erudovaně zpracovanou. Autorka prokázala obsáhlé znalosti sekundární literatury, dokázala s ní kriticky a tvůrčím způsobem pracovat, danou problematikou se zabývá do hloubky, vyvodila cenné závěry, které jsou vždy materiálově podloženy, a tak její práce jistě najde

uplatnění při lexikografickém popisu. Přehledně a s důrazem na nejzávažnější informace jsou rovněž zpracované teze, které disertační práci doplňují.

Ze všech těchto důvodů považuji disertační práci „Syntaktické postavení adjektiva a jeho lexikografické zpracování“ za vhodný podklad pro udělení titulu Ph.D.

PhDr. Eva Hošnová, CSc.